

НОВІ ФОРМИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СИСТЕМІ ЗП(ПТ)О – ЗЗСО (ДОПРОФІЛЬНА ПІДГОТОВКА ТА ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ)

Юденкова О.П., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти, кандидат педагогічних наук

Анотація. Представлено експериментальну модель мережевої організації допрофільної підготовки та профільного навчання старшокласників на базі ресурсного центру ЗП(ПТ)О. Висвітлено досвід партнерської взаємодії ДНЗ «МВПУПІТ» (м. Дніпро) із ЗКО «СЗШ № 6» на основі мережевої взаємодії в організації комплексної професійної орієнтації молоді для сфери послуг.

Ключові слова: модель допрофільної підготовки та профільного навчання, ресурсний центр, суб'єкти освітнього округу, профорієнтація та життєві плани старшокласників.

Актуальність теми. Наступне десятиліття стане вирішальним щодо реформування та модернізації всієї освітньої системи. Профільне навчання покликане бути основою переходу до інноваційної моделі розвитку освіти, допомагати закладам загальної середньої освіти запровадити диференціацію, створити умови для самоствердження та самореалізації кожної особистості.

Профільна середня освіта задовольнить необхідність формування нового покоління, здатного розбудовувати громадянське суспільство; бажання молоді здобути освіту, яка відповідає б чинним міжнародним стандартам; переходу від знаннєвої парадигми освіти до компетентнісної.

Концепція профільного навчання в старшій школі [1] передбачає в якості одного із стратегічних напрямків оновлення загальної середньої освіти створення системи профільного навчання в старших класах загальноосвітньої школи, зорієнтованого на індивідуалізацію навчання та соціалізацію учнів з урахуванням реальних потреб ринку праці. Профільне навчання передбачає запровадження системних змін в освітньому процесі старшої ланки

загальноосвітньої школи – в його цілях, структурі, змісті та організації. Наразі, мешканців громади надзвичайно турбує реформа «Нова українська школа», яка стала відповіддю на усвідомлений запит суспільства на якісну й доступну освіту. За графіком, передбаченим концепцією реформи, у вересні 2021 року учні пілотних класів перейшли до 5 класу. Вони вже навчаються за новим Державним стандартом базової освіти, який розробляли у 2019–2020 роках. Однак, спостерігається недостатня підтримка пілотних шкіл та вчителів у впровадженні нового змісту освіти та нових методик і технологій навчання. А від успіху цього пілоту залежить якість впровадження реформ у базовій школі з 2022 року, коли всі п'ятикласники розпочнуть навчатися за новим Держстандартом. У 2027 році ці ж діти мають піти в новостворену профільну середню школу, а у 2029-му для них уперше відкриються двері дванадцятого класу. Ключ до успішного впровадження змін — залучення широкого кола небайдужих до майбутнього української школи. Заклади професійної (професійно-технічної) (далі – ЗП(ПТ)О) освіти вже сьогодні стають партнерами у реалізації допрофільної підготовки учнів старших класів.

Концепція Нової української школи, унормована в законах «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», передбачає створення нової структури шкільної освіти. Вона складається з трьох рівнів – початкової, базової та профільної середньої шкіл. Навчання в середній школі відтепер триватиме 12 років. Перший 12-й клас з'явиться 2029 року. Така тривалість навчання обслуговує насамперед новий компетентнісний зміст освіти і справжню трирічну старшу профільну школу.

Таким чином, у 10–12 класах учні зможуть навчатися за академічним спрямуванням, ґрунтовно поглиблюючи свої знання за певним профілем, або ж за професійним спрямуванням – здобуваючи професію поряд із середньою освітою. Старт старшої профільної школи у 2027 році передбачає створенню мережі опорних закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які мають забезпечити реалізацію рівного права молоді до різних технологій (професій, навичок).

Широкий аналіз наукових джерел засвідчив відсутність цілісних системних досліджень дидактичних засад профільного навчання. Водночас сучасні спрямовані на розв'язання проблем профілізації старшої школи. У працях О. Барановської, Н. Бібік, М. Бурди, Г. Васьківської, Г. Вороніної, О. Корсакової, С. Косянчука, В. Кременя, А. Самодрини, О. Топузова, С. Трубачевої та ін. з'ясовуються проблеми змісту профільної освіти. У дослідженнях С. Бондар, М. Головка, О. Ляшенка, Н. Новожилової, О. Петуніна, М. Фірсової та ін. висвітлюються проблеми розроблення форм і методів організації навчальної діяльності у профільній школі. Поряд з цим, в педагогічній теорії недостатньо висвітлено реальні педагогічні практики реалізації допрофільної підготовки та профільного навчання для окремих профілів, наприклад сфери послуг. Системних наукових досліджень, присвячених вивченню моделей впровадження допрофільної підготовки старшокласників в умовах освітньої кооперації з опорними ЗП(ПТ)О, як ресурсними центрами не має в достатній мірі.

У дидактичному аспекті метою профільного навчання є створення оптимальних умов для виявлення задатків, розвитку інтересів і здібностей кожного школяра шляхом реалізації сукупності методів, форм і засобів навчання, які організовуються з урахуванням індивідуальних здібностей учнів з метою протидії нівелюванню особистості. Найважливішим засобом для досягнення цієї мети є надання учням можливості вибору (Н. Буринська, М. Бурда, В. Буряк, С. Гончаренко, В. Кизенко, Ю. Мальований, В. Паламарчук, О. Савченко, О. Ярошенко та ін.) [4, с. 10].

Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О впевнені, що професійна орієнтація молоді нині здійснюється самоплинно і школярі ще не в повній мірі готові до мотивованого професійного самовизначення. Саме на цій підставі суспільство має гіпертрофовану по відношенню до запитів економіки структуру підготовки кадрів. Ринкові відносини допускають розвиток форм професійної самопрезентації, але освітяни мають розуміти, що в умовах реформування освітньої сфери, має здійснюватись посилення державного патронажу, в школах мають створюватися належні умови для вільного та правильного вибору

майбутньої професії. Саме слабка взаємодія шкіл із ЗП(ПТ)О має глибокий негативний вплив на трудову мотивацію в цілому.

Стратегія розвитку системи підготовки робітничих кадрів в Україні та реалізація Концепції профільного навчання в профільній школі визначають загалом суспільні відносини усіх учасників соціально-економічного розвитку держави, кожної фізичної та юридичної особи, суспільства та держави в цілому. Комплекс заходів щодо реалізації моделі впровадження профільного навчання старшокласників на базі ресурсного ЗП(ПТ)О, як опорного профільного закладу міста має відтворювати алгоритм реалізації відповідних організаційно-педагогічних умов, методів та форм, що зорієнтовані на кінцевий результат. Алгоритм реалізації такої моделі як регіональної стратегії розвитку одночасно двох освітніх ланок (загальноосвітньої та професійної (професійно-технічної) освіти) має бути зрозумілим усім учасникам процесів змін і виходити із постановки завдань в цілому і на кожному етапі.

Постановка проблеми. Науковці розглядають перехід до профільного навчання як форму радикальної диференціації навчання з різних позицій: з психолого-педагогічних – створення оптимальних умов для виявлення задатків, здібностей, розвитку інтересів кожного учня, формування старшокласниками життєвих планів відповідно до викликів ринку праці; із соціальних – найбільш повне розкриття можливостей кожного учня як члена суспільства; з методичних – створення нової дидактичної системи мотивації та організації індивідуалізованого навчання. Поряд із цим, загальновідомим чинником низького рівня розвитку профільного навчання в цілому та технологічного напрямку зокрема та на базі ЗП(ПТ)О є відсутність єдиної системи управління процесом профілізації старшої школи на рівні міста, регіону.

Враховуючи об'єктивну потребу в організації саме регіонального експерименту із питань допрофільної підготовки та профільного навчання та актуальність означеної проблеми, її практичне значення для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів м. Дніпра та ЗП(ПТ)О, було прийнято спільне рішення на випередження Департаментом освіти і науки

Дніпропетровської облдержадміністрації з Управлінням освіти та науки Дніпропетровської міської ради про проведення дослідно-експериментальної роботи за темою: «Створення моделі впровадження профільного навчання старшокласників на базі ресурсного центру «Професійний розвиток молодіжних ініціатив»» з наданням статусу експериментального навчального закладу обласного рівня ДНЗ «Міжрегіональне вище професійне училище з поліграфії та інформаційних технологій» (далі ДНЗ «МВПУПТ»), як опорного ресурсного центра.

За наслідками укладених домовленостей у місті вперше започатковано партнерську співпрацю між КЗО «Середня загальноосвітня школа № 6» та ДНЗ «МВПУПТ», створено управлінські документи організаційно-розпорядчого та довідково-інформаційного супроводу експерименту відповідно до чинної нормативно-правової бази, а саме: укладено договори про спільну освітню діяльність між суб'єктами на засадах мережевої взаємодії, погоджено з департаментом освіти і науки облдержадміністрації Положення про ресурсний центр профільного навчання та допрофільної підготовки учнів «Професійний розвиток молодіжних ініціатив», затверджено план заходів спільної діяльності, затверджено в установленому порядку та погоджено з НМЦ ПТО у Дніпропетровській області навчальні програми з позашкільної освіти за науково-технічним напрямом (10 профілів).

З врахуванням кадрових, матеріально-технічних інформаційних ресурсів ДНЗ «МВПУПТ», соціокультурної та виробничої інфраструктури Чечеловського району міста Дніпро, перспективою здобуття подальшої професійної освіти та майбутніми життєвими планами здобувачів освіти КЗО СЗШ № 6 у 2021 році було затверджено для впровадження інноваційної експериментальної діяльності профілі навчання (поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу споріднених предметів):

- Кулінарна студія локальної кухні «Кукурбита» - 28 год.
- Дизайн освіта – галузь креативних індустрій» - 28 год.
- Поліграфічна майстерня «Палітра друку» - 28 год.

Методичні комісії ДНЗ «МВПУПІТ» - «Комп'ютерна обробка», «Друкарське виробництво», «Побутове обслуговування» протягом 2021 - 2022 навчального року створили належні організаційно-педагогічні умови, щоб реалізувати індивідуальні освітні траєкторії, забезпечити педагогічний супровід для побудови індивідуального освітнього маршруту школярів КЗО СЗШ № 6.

Під час освітнього процесу враховували, що допрофільна підготовка має сприяти профільному самовизначенню здобувачів освіти, тому організовували курси за вибором молоді на основі врахування їх вікової категорії, проводили профорієнтаційні заходи, інформували учнів про професії закладу освіти. Адже індивідуальна освітня траєкторія передбачає створення освітнього середовища, зорієнтованого на особисті здібності здобувачів освіти та їхній розвиток через різні види діяльності, передусім практичної.

З метою поширення результатів експерименту ДНЗ «МВПУПІТ» було проведено конференцію «Шляхи реалізації Концепції профільного навчання в освітній галузі м. Дніпро на прикладі діяльності партнерської взаємодії «Професійна альтернатива» за участю шкіл міста та ЗП(ПТ)О на вирішення стратегічних завдань щодо ефективного переходу старшої школи на профільну підготовку учнів (з акцентом на технологічний профіль навчання). Науковий захід проходив під гаслом: «Профільне навчання: зміна принципу «вчити всіх усьому» на принцип «вчити всіх за запитами».

Досвід запровадження допрофільної підготовки та профільного навчання для формування в молоді стійких інтересів для вступу на навчання в ЗП(ПТ)О з професії «Кухар; кондитер» показує, що комплекс заявлених вище проблем актуальний, а проблема профілізації старшої ланки загальної середньої освіти потребує нового погляду щодо її суті і можливостей здійснення в сучасних умовах та за активною участю саме ЗП(ПТ)О. Вважаємо, що повноцінне освітнє забезпечення щодо створення організаційно-педагогічних умов для формування життєвих планів старшокласників, надання їм якісних професійних та профорієнтаційних послуг може бути здійснено на основі структурної і змістової інтеграції загальної і професійної освіти, створення нових організаційно-

педагогічних систем, а саме впровадженні моделі мережевої організації допрофільної підготовки та профільного навчання старшокласників на базі ресурсного центру опорного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. У ході проведення дослідження педагогічним колективом здійснено історико-аналітичний огляд системи профорієнтаційних послуг в провідних країнах Європи та США. У цих країнах означеною проблемою відповідні фахівці на високому рівні опікуються вже понад 100 років. Це і є одним із показників ефективності їх економік. Можемо навести такі приклади: в 1981 р. в США було прийнято закон про професійну консультацію в початковій школі; в 1994 р. на федеральному рівні прийнята програма «Від школи до роботи», що охоплює два напрямки: для учнів, які планують після школи вступати до ВНЗ та професійні коледжі, та для тих, які планують працювати. І цей досвід є достатньо ефективним.

Загальновідомо, що удосконалення процесу навчання часто пов'язане з моделюванням відповідних процесів на психологічних, соціологічних, педагогічних, технологічних, організаційних та інших рівнях. Складова процесу моделювання – спостереження за суб'єктами у навчальному процесі з метою виявлення переваг, елементів успіху, орієнтованих на кінцевий результат.

У ході нашого дослідження виявлено, що процеси професійного навчання та профорієнтаційної діяльності передбачають моделювання педагогічного процесу як складної системи і побудови його моделі у вигляді системи з виділеними компонентами та зв'язками між ними: цільовий, концептуальний, змістовий, процесуальний, діагностичний та результативний. Моделювання мережевої організації партнерської взаємодії «Професійна альтернатива» вимагає використання нових підходів: проектно-технологічного, професійно-зорієнтованого, соціально-психологічного, компетентнісного, середовищного, міжсекторального та інших. Відповідно до мети дослідження добираються й цілі: проектування професійної орієнтації та самовизначення учнів ЗЗСО, формування у старшокласників життєвих планів – стратегічна; та тактичні – забезпечення доступності учнів ЗЗСО в отриманні якісної професійної освіти

(технологічний профіль) відповідно до їх індивідуальних нахилів та потреб; встановлення наступності у діяльності загальноосвітньої та професійної школи в профільному навчанні; створення умов для успішної соціалізації випускників ЗЗСО та ЗП(ПТ)О із урахуванням реальних потреб ринку праці.

У контексті нашого дослідження під моделлю допрофільної підготовки та профільного навчання старшокласників ми розуміємо – багатовимірний, багатофункціональний та багатопрофільний цілісний навчальний процес, що охоплює професійну підготовку та профорієнтаційну діяльність, організаційно-педагогічний супровід надання учням ЗЗСО професійно-зорієнтованої та консультативно-фахової допомоги у формуванні життєвих планів, вибору напрямку майбутньої професійної діяльності, який базується на основі сучасних профорієнтологічних категорій та є відкритим та здатним до саморозвитку.

В основу моделі покладено обґрунтовані організаційно-педагогічні умови: системний моніторинг потреб регіону у робітничих кадрах та діагностика ціннісних орієнтацій і життєвих планів випускників шкіл; створення мережі суб'єктів партнерської взаємодії; створення на базі ЗП(ПТ)О ресурсного центру або центру кар'єри; конструювання змісту програм професійної спрямованості; створення кейсів профорієнтаційної літератури та діагностичних методик; формування готовності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О та ЗЗСО до профорієнтаційної діяльності; підвищення рівня мотивації у старшокласників до отримання професії.

Відповідно до запропонованої моделі організаційно-педагогічні умови з організації допрофільної підготовки та профільного навчання у системі «ЗЗСО – ресурсний центр ЗП(ПТ)О» мають у кінцевому результаті формування відповідного рівня допрофесійної підготовки учнів ЗЗСО до формування власних життєвих планів; професійне самовизначення особистості засобом запровадження технологічного профілю навчання.

Досвід впровадження допрофільної підготовки та профільного навчання для сфери послуг у ДНЗ «МВПУПІТ» сприяв обґрунтуванню таких складових інноваційної діяльності:

Стратегічна ціль діяльності : проектування професійної орієнтації та самовизначення учнів ЗЗСО, формування у старшокласників життєвих планів

Тактичні цілі:

-забезпечення доступності учнів ЗЗСО до отримання якісної професійної освіти (технологічний профіль) відповідно до їх індивідуальних нахилів та потреб;

- встановлення наступності у діяльності загальноосвітньої та професійної школи в профільному навчанні;

- створення умов для успішної соціалізації випускників ЗП(ПТ)О з професії «кухар; кондитер» із врахуванням реальних потреб ринку праці.

Підходи: науковий системний, синергетичний, діяльнісний, проектно-технологічний, професійно-зорієнтований, соціально-психологічний, компетентнісний, середовищний, міжсекторальний.

Принципи: фуракації, варіативності й альтернативності, наступності та неперервності, гнучкості, діагностико-прогностичної реалізованості

Організаційно-педагогічні умови:

1 системний моніторинг потреб регіону у робітничих кадрах (сфера обслуговування) та діагностика ціннісних орієнтацій і життєвих планів випускників шкіл;

2 створення мережі суб'єктів освітнього округу;

3 створення на базі ЗП(ПТ)О ресурсного центру

4 конструювання змісту програм професійної спрямованості

5 створення кейсів профорієнтаційної літератури та діагностичних методик

6 формування готовності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О та ЗЗСО до профорієнтаційної діяльності

7 підвищення рівня мотивації у старшокласників до отримання професії.

У зв'язку із цим викликають інтерес виявлені нами результати у ході реалізації дослідження щодо впровадження допрофільної підготовки та профільного навчання в межах партнерської взаємодії «Професійна альтернатива», а саме тенденції щодо зміни мотивації учнівської молоді при виборі своєї майбутньої професії. Проведено системне анкетування учнів ЗЗСО за анкетною «Формування життєвих планів школярів», яке показало, що майже 45% юнаків та дівчат обирають свою професію самостійно, на вибір професії впливають батьки – 34,2%, друзі – 11,2%, а вплив на професійну орієнтацію школи залишається надзвичайно низьким – 4,6%.

Поряд із цим, спостерігаємо позитивні зміни у розумінні та вищій оцінці молоддю власних конкурентних якостей, що свідчить на наш погляд про вплив ринкових відносин. Так, наприклад, серед мотивів вибору майбутнього фаху провідним стає «прагнення стати самостійним і матеріально незалежним» (40,7%), а також приємно вражає такий показник як «бажання отримати якісну професійну підготовку» (39,6%).

У моделі з організації допрофільної підготовки та профільного навчання вагомий акцент здійснюється на сучасні організаційні форми, методи та засоби її реалізації та мають вагоме практичне значення, а саме:

- залучено широке коло соціальних партнерів – представників професії «кухар; кондитер» з метою створення різноманітного освітньо-інформаційного середовища (наприклад, започатковано спільний проект молоді ДНЗ «МВПУПТ» з випускниками шкіл «Актуальне інтерв'ю» – молодь веде діалог з відомими роботодавцями Дніпропетровщини);

- створено та розміщено актуальну профорієнтаційно вагому інформацію на паперових та електронних носіях з метою її поширення (в рамках експерименту підготовлено «Профорієнтаційних альманах»);

- забезпечено доступ підлітків до актуальної професіографічної бази даних та відомостей про можливості отримання додаткової інформації по формуванню життєвих планів молоді, додаткових освітніх послуг (на сайті училища створено рубрику «Профконсультація»);

– організовано ефективну комунікацію учнів шкіл з учнями училища, представниками підприємств, випускниками ДНЗ «МВПУПІТ» – носіями професійного досвіду (проводяться щорічні інтелектуально-пошукові квести на базі училища «Я і моя професія»);

– створено оглядову карту професійно-виробничого середовища та профорієнтаційно-вагомих можливостей профільного навчання в ДНЗ «МВПУПІТ» (на базі ресурсного центру «Професійний розвиток молодіжних ініціатив»);

– накопичено для використання іміджеву інформацію про продукти та послуги підприємств та фірм, здійснюється показ школярам зразків, які їх знайомлять із змістом роботи та технологічними процесами (на базі лабораторії кулінарної справи);

– проводяться просвітницько-освітні форуми, різноманітні майстер-класи для підлітків, зональні тренінги, педагогічні майстерні.

– розробляються відповідні методичні ресурси: діагностичний матеріал для вивчення нахилів та інтересів, здібностей, освітніх запитів школярів, їх психофізіологічних якостей, готовності до навчання за обраним напрямком та спеціальностями; підготовка збірників матеріалів із змістовим наповненням та тематикою найбільш популярних серед молоді майстер-класів; підготовка навчальних програм та змісту курсів за виробом; обмін позитивним досвідом роботи загальноосвітніх навчальних закладів міста з підтримки професійного самовизначення школярів тощо.

Усі перераховані вище спільно сплановані та проведені заходи свідчать про стійку тенденцію зближення закладів загальної середньої освіти з професійною, орієнтацію на запити ринку праці та погодження їх із запитами та можливостями випускників. Поряд із цим, практична реалізація моделі допрофільної підготовки та профільного навчання в освітньої кооперації зіштовхнулась з окремими проблемами: змістового та організаційного характеру, такі як відсутність навчально-методичного забезпечення допрофільної підготовки; відсутність чіткої системи фінансування профільного навчання. Ці проблеми породжені

невідповідностями між нормативними вимогами концепції профільного навчання та фактичною їх реалізацією. Їх вирішення – це справа часу та відповідна допомога органів управління освітою.

Висновки. Результати теоретичного аналізу досліджуваної проблеми підтвердили її актуальність і необхідність науково-теоретичної та експериментальної розробки.

Визначено суть базового поняття «життєві плани учнів ЗЗСО». У нашому розумінні – це визначене змістовою ціллю молоді людини уявлення про майбутню професію та шляхи її обрання, формування у школярів основ оволодіння профільною компетентністю з метою здійснення нею професійного самовизначення відповідно до задоволення власних потреб та ресурсів як засобу досягнення мети.

Теоретично обґрунтована та розроблена модель мережевої організації допрофільної підготовки та профільного навчання старшокласників на базі ресурсного центру ЗП(ПТ)О, що відображає обґрунтовані організаційно педагогічні умови.

Подальші наукові розвідки щодо реалізації завдань дослідження полягають у визначенні критеріїв ефективності допрофільної підготовки та профільного навчання школярів та здійсненні експериментальної перевірки моделі мережевої організації допрофільної підготовки та профільного навчання старшокласників.

Використана література:

1. Концепція профільного навчання в старшій школі. [Електронний ресурс]/https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/4827/

2. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / В.А.Андрющенко, І.А.Зязюн, В.Г.Кремень, С.Д.Максименко, Н.Г.Ничкало, С.О.Сисоєва, Я.В.Цехмістр, О.В.Чалий ; за ред.. В.Г.Кременя. – К.: Наукова думка, 2003. –853 с.

3. Соловйов В.Ф. Модель профільної допрофесійної підготовки у сільській загальноосвітній школі та професійному ліцеї сільськогосподарського профілю / В.Ф.Соловйов // Наступність у діяльності загальноосвітньої та професійної школи в профільному навчанні : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції / інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників Університету менеджменту освіти. – Донецьк : IPO УМО, 2009. – С. 295–300.

4. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект: кол. монографія / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. В. Косянчук, О. В. Барановська, та інші.]; за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської.– Київ, КОНВІ ПРІНТ 2018.– 260 с.